

Sygn. akt I UK 279/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 28 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania K. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o rentę socjalną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 lutego 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 21 grudnia 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 4 lutego 2010 r. oddalił odwołanie K. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 24 marca 2009 r., mocą której odmówiono wnioskodawczyni prawa do renty socjalnej z uwagi na brak całkowitej niezdolności do pracy.

Sąd pierwszej instancji uznał za bezsporne, że K. K. (urodzona 21 maja 1988 r.) jest uczennicą III klasy liceum ogólnokształcącego i korzysta z indywidualnego nauczania. Odwołująca się do dnia 31 grudnia 2008 r. pobierała rentę socjalną, natomiast orzeczeniem Komisji Lekarskiej ZUS z 19 marca 2009 r. nie stwierdzono u niej całkowitej niezdolności do pracy. Na podstawie opinii biegłego sądowego specjalisty psychiatry Sąd Okręgowy ustalił, że u wnioskodawczyni występują zaburzenia emocjonalne, zachowania i osobowości na dyskretnym podłożu organicznym bez deficytu intelektu. Stwierdzone zaburzenia psychiczne implikują częściową niezdolność do pracy do listopada 2011 r., przy czym niezdolność ta pozostaje w związku z naruszeniem sprawności organizmu powstałym przed ukończeniem przez wnioskodawczynię 18 roku życia. Z uwagi na to, że wnioskodawczyni nie zgłosiła się na badanie, biegły sporządził opinię w oparciu o akta sprawy i dostępną dokumentację. Sąd Okręgowy uznał, iż złożony przez odwołującą się wniosek o przeprowadzenie dowodu z dodatkowych opinii biegłych z zakresu neurologii, psychiatrii, gastrologii, alergologii i ortopedii nie zasługiwał na uwzględnienie, skoro biegły psychiatra szczegółowo i przekonująco uzasadnił swoje stanowisko, a zgłoszone przez wnioskodawczynię zarzuty pod adresem sporządzonej przez niego opinii są polemiką niewnoszącą nic do sprawy.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy stwierdził, że ze względu na to, iż rozpoznane u wnioskodawczyni zaburzenia psychiczne powodują jedynie częściową niezdolność do pracy, brak jest podstaw do przyznania jej spornego świadczenia z mocy art. 4 ust. 1 oraz art. 5 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268) w związku z art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227).

Apelację od powyższego wyroku wywiodła odwołująca się, wnosząc o zmianę orzeczenia i przyznanie jej renty socjalnej, ewentualnie o uchylenie wyroku i

przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Apelująca zarzuciła sprzeczność dokonanych ustaleń faktycznych z zebraniem materiałem dowodowym oraz jego błędną ocenę. Stwierdziła, że wyrok zapadł bez należytego wyjaśnienia sprawy i Sąd pierwszej instancji w istocie uniemożliwił rzetelną ocenę stanu zdrowia odwołującej się. Podkreśliła, że choroba, na którą się leczy od dzieciństwa, nie jest chorobą, która może być analizowana przez biegłego psychiatrę. Apelująca sugerowała celowość przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych lekarzy sądowych neurologa, gastrologa oraz chirurga naczyniowego dla ustalenia, że jej całkowita niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 18 roku życia.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 21 grudnia 2010 r. oddalił apelację.

Analizując roszczenia rentowe apelującej w świetle art. 4 ust. 1 oraz art. 5 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej w związku z art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych Sąd Apelacyjny uznał istotne dla rozstrzygnięcia sporu ustalenia, dokonane w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, za trafne i w pełni je podzielił. Podkreślił, iż ustalenia te poczynione zostały na podstawie opinii biegłego lekarza sądowego właściwej specjalności. Z uwagi na to, że wnioskodawczyni nie stawiała się na wyznaczane jej kilkakrotnie terminy badań, biegły dokonał oceny jej stanu zdrowia w oparciu o specjalistyczną dokumentację lekarską oraz obszerną dokumentację medyczną znajdującą się w aktach sprawy.

Biegły potwierdził fakt, że wnioskodawczyni od dzieciństwa pozostawała w leczeniu psychiatrycznym, przy czym trzykrotnie przebywała na dziennym oddziale psychiatrycznym. Występują u niej objawy nerwicowe względnie emocjonalne o obrazie somatyzacji, neurastenii i konwersji. Konwersja świadczy o pewnej nieadekwatności i agrawacyjnym charakterze prezentowanych objawów. Ostatnio prowadzący wnioskodawczynię lekarz psychiatra nie stwierdził u niej depresji, lecz głównie objawy dysfotyczne z drażliwością i wybuchowością. Od ostatniego pobytu wnioskodawczyni na oddziale dziennym szpitala minęło ponad sześć lat. Odwołująca się nigdy nie była zaś leczona na oddziale stacjonarnym. Wprawdzie wnioskodawczyni początkowo rozwijała się z pewnym opóźnieniem, ale potem

opóźnienie to zostało wyrównane. Badania psychologiczne z 2005 roku i z 2008 roku nie wykazały u niej istotnego deficytu intelektualnego. Stąd też w ocenie biegłego, diagnozowane schorzenia czynią odwołującą się jedynie okresowo, częściowo niezdolną do pracy.

Sąd Apelacyjny zważył, iż dotychczas przyznawano wnioskodawczynie rentę socjalną wyłącznie z powodu występujących u niej zaburzeń psychicznych. W opinii sporządzonej na zlecenie Sądu Okręgowego biegły psychiatra dokonał szczegółowej i wnikliwej analizy stanu zdrowia odwołującej się podkreślając, że w 2007 roku podstawą uznania ją za całkowicie niezdolną do pracy była obniżona sprawność intelektualna. Obecnie poziom jej inteligencji jest w normie. Natomiast występująca u wnioskodawczynie od dzieciństwa celiakia, na którą powołuje się w apelacji, nie miała wpływu na jej wcześniejszą całkowitą niezdolność do pracy. Jedynymi naruszeniami organizmu, które powstały przed ukończeniem przez wnioskodawczynię 18 roku życia, rzutującymi na ocenę jej zdolności do pracy, są zaburzenia natury psychicznej. Sąd Okręgowy słusznie zatem pominął wniosek odwołującej się o przeprowadzenie dowodu z opinii innych biegłych. Ponadto skoro schorzenia podstawowe są schorzeniami o charakterze psychiatrycznym i zostały uznane za niepowodujące całkowitej niezdolności wnioskodawczynie do pracy, to zbędne było poszukiwanie u odwołującej się dalszych schorzeń, które nawet w ocenie jej lekarzy prowadzących nie zostały zakwalifikowane jako schorzenia podstawowe, a więc mogące mieć wpływ na ocenę zdolności do pracy.

Konkludując Sąd drugiej instancji doszedł do przekonania, że wyrażona w apelacji odmienna ocena stanu zdrowia wnioskodawczynie oraz jej zdolności do pracy ma charakter subiektywny i nie może skutecznie podważać opinii kompetentnego specjalisty oraz opartych na niej ustaleń Sądu Okręgowego. A zatem brak jest podstaw do przyznania wnioskodawczynie prawa do renty socjalnej, gdyż nie spełnia ona przesłanki całkowitej niezdolności do wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości skargą kasacyjną wnioskodawczynie. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów postępowania mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy, tj.: 1/ art. 217 § 2 k.p.c., poprzez jego błędne zastosowanie, mimo braku podstaw ku temu; 2/ art. 385

k.p.c., poprzez jego błędne zastosowanie, pomimo zasadności apelacji; 3/ art. 382 w związku z art. 286 k.p.c., polegające na zaniechaniu wezwania i przesłuchania na rozprawie biegłego lekarza sądowego, mimo zasadnych zastrzeżeń wnioskodawcy względem przedmiotowej opinii oraz oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego psychiatry; 4/ art. 278 k.p.c., poprzez niezasięgnięcie opinii biegłych lekarzy gastrologa, alergologa, ortopedy i neurologa na okoliczność stanu zdrowia wnioskodawczynie, a także na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego, tj.: 1/ art. 12 ust. 1 w związku z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez jego błędną wykładnię wskutek uznania, iż dla oceny dalszego występowania oraz stopnia niezdolności do pracy wystarczające jest zbadanie, czy nadal istnieją przesłanki będące podstawą wcześniejszego uznania całkowitej niezdolności do pracy; 2/ art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej, poprzez błędną jego wykładnię i niezasadne przyjęcie, że wnioskodawczynie nie spełniła kryteriów przyznania jej prawa do renty socjalnej.

Powołując się na powyższe zarzuty, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego, zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz jego zmianę i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez rozstrzygnięcie, iż skarżącej przysługuje prawo do renty socjalnej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Ponadto wniosła o zwolnienie jej z opłaty sądowej od skargi kasacyjnej i o zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podkreślono, iż zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej, świadczenie to przysługuje osobie pełnoletniej, która jest całkowicie niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałego przed ukończeniem przez nią 18 roku życia. Natomiast art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS definiuje pojęcie całkowitej niezdolności do pracy, jako utratę zdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu połączoną z brakiem rokowań na odzyskanie tej zdolności po przekwalifikowaniu. Z kolei w myśl art. 13 ust. 1 tej ustawy oceniając istnienie i stopień niezdolności do pracy należy uwzględnić m.in. stopień naruszenia

sprawności organizmu oraz możliwość przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji. Skarżąca wyraziła pogląd, iż dla dokonania takiej oceny wymagana jest specjalistyczna wiedza. Sąd powinien oprzeć swe rozstrzygnięcie na stosownych opiniach biegłych z różnych dziedzin medycyny. Posłużenie się jedynie opinią biegłego z dziedziny psychiatrii narusza obowiązek Sądu uwzględnienia stopnia naruszeń sprawności organizmu. Tym bardziej, że opinia ta została sporządzona na podstawie samej dokumentacji medycznej, bez przeprowadzenia bezpośrednich badań odwołującej się. Opinia wydana w taki sposób budzi wątpliwości odnośnie do jej kompletności, aktualności i zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy. Sąd pominął zaś wnioski dowodowe strony, zmierzające do wyjaśnienia spornych okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Jako okoliczności przemawiające za przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano – obok oczywistej zasadności skargi - występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych wyrażających się w pytaniach: 1/ czy w związku z ustalaniem całkowitej niezdolności do pracy należy brać pod uwagę jedynie przyczyny pierwotnie stanowiące przesłankę orzeczenia o owej niezdolności, czy też podstawą stwierdzenia dalszej niezdolności do pracy mogą być inne przyczyny oraz 2/ czy w sprawie o przyznanie renty socjalnej opinia biegłego dotycząca stopnia niezdolności do pracy, sporządzona jedynie na podstawie akt sprawy i dokumentacji lekarskiej, bez przeprowadzenia badania przedmiotowego, jest wiarygodna i może stanowić wystarczający dowód do rozstrzygnięcia o powyższej kwestii.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem ma uzasadnione podstawy zarówno w zakresie zarzutów naruszenia prawa materialnego jak i procesowego.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od stwierdzenia, że uregulowane przepisami ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.) świadczenie nie jest

świadczeniem z ubezpieczeń rentowych, lecz z zabezpieczenia socjalnego. Jego celem jest kompensowanie braku możliwości uzyskania przez wymienione w art. 2 ustawy podmioty (przede wszystkim przez osoby posiadające obywatelstwo polskie, zamieszkujące i przebywające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej) renty z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych wobec niemożności spełnienia - poza niezdolnością do pracy – przesłanek nabycia prawa do tego świadczenia (w zakresie stażu ubezpieczeniowego i momentu powstania niezdolności do pracy ocenianego w relacji do ostatniego zatrudnienia) z uwagi na powstanie owej niezdolności przed wejściem danej osoby na rynek pracy. Tak określona funkcja renty socjalnej zdeterminowała sposób ukształtowania przez ustawodawcę w art. 4 ust. 1 powołanego aktu warunków przyznania przedmiotowego świadczenia. Przepis ten statuuje dwa kryteria nabycia przez osobę pełnoletnią prawa do renty socjalnej, a mianowicie całkowitą niezdolność do pracy oraz zaistnienie tejże niezdolności z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałego przed ukończeniem przez wnioskodawcę 18 roku życia albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej przed ukończeniem 25 roku życia albo w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Samo pojęcie niezdolności do pracy i jej rodzaje (wraz z przesłankami orzekania o niej) zdefiniowane zostały w art. 12 oraz art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), do którego odsyła art. 5 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej. W myśl powołanych przepisów niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu, przy czym niezdolność jest całkowita, gdy oznacza utratę możliwości wykonywania jakiejkolwiek pracy, tj. w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowisku pracy odpowiednio przystosowanym do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., II UKN 134/00, OSNAPIUS 2002 nr 15, poz. 359) i częściowa, gdy ogranicza się do utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Ustawodawca odróżnia zatem dwa aspekty niezdolności do pracy, tj. ekonomiczny (obiektywne pozbawienie danej osoby możliwości

zarobkowania w drodze wykonywania jakiejkolwiek pracy lub pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji) oraz biologiczny (stan organizmu dotkniętego schorzeniem naruszającym jego sprawność). Dopiero koniunkcja tych dwóch elementów pozwala na uznanie danej osoby za niezdolną do pracy. W konsekwencji nie oznacza niezdolności do pracy niemożność wykonywania zatrudnienia spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu i odwrotnie – nie jest ową niezdolnością biologiczny stan kalectwa lub choroby nieimplikujący wskazanych wyłączeń lub ograniczeń w świadczeniu pracy (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 167/03, OSNP 2004 nr 18, poz. 320; z dnia 14 czerwca 2005 r., I UK 278/04, LEX nr 375618; z dnia 18 maja 2006 r., II UK 156/05, LEX nr 1001299; z dnia 3 grudnia 2008 r., I UK 54/08, LEX nr 1001284; z dnia 8 czerwca 2010 r., II UK 399/09, LEX nr 611421 i z dnia 24 sierpnia 2010 r., I UK 64/10, LEX nr 653663).

Szczegółowość – w relacji do przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS - unormowania art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej polega na tym, że nie tylko ustanawia ono wymaganie stwierdzenia u wnioskodawcy całkowitej (a nie jakiejkolwiek) niezdolności do pracy, ale ogranicza czas, w jakim powinno powstać naruszenie sprawności organizmu powodujące ową niezdolność. Odróżnienie w zawartej w art. 12 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS definicji niezdolności do pracy wspomnianych aspektów (ekonomicznego i biologicznego) ma zaś istotne znaczenie dla prawidłowej interpretacji art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej. W judykaturze podkreśla się bowiem, że dla nabycia przez daną osobę prawa do renty socjalnej całkowita niezdolność do pracy oraz przyczyna naruszenia sprawności organizmu powodującego ową niezdolność mogą powstać w tym samym lub różnych momentach. O ile jednak całkowita niezdolność do pracy może powstać w późniejszym czasie, o tyle jej biologiczna przyczyna musi zaistnieć w okresach wymienionych w tym przepisie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r., II UZP 4/06, OSNP 2006 nr 21 – 22, poz. 334 oraz wyroki z dnia 14 maja 2009 r., I UK 346/08, OSNP 2011 nr 1 – 2, poz. 18; z dnia 26 stycznia 2011 r., I UK 240/10, LEX nr 738533 i z dnia 26 lipca 2011 r., I UK 6/11, LEX nr 1026617). Zważywszy na akcentowaną w orzecznictwie sądowym integralność ludzkiego organizmu i zmienność jego kondycji zdrowotnej należy przyjąć, iż również będąca

przesłanką nabycia prawa do renty socjalnej całkowita niezdolność do pracy może być konsekwencją jednego schorzenia lub wypadkową wielu dolegliwości, i to niekoniecznie tych samych, które uprzednio stanowiły podstawę orzekania o tej niezdolności. Może się zatem zdarzyć, że choroba, która dotychczas była jedynym powodem stwierdzanej u wnioskodawcy całkowitej niezdolności do pracy, sama nie wywołuje już tego rodzaju skutku w sferze możliwości wykonywania zatrudnienia, ale wraz z innymi, nasilającymi się dolegliwościami zdrowotnymi pozwala na dalsze kwalifikowanie danej osoby jako dotkniętej tymże stopniem niezdolności. Bywa również tak, że w miejsce uprzedniej przyczyny (przyczyn) całkowitej niezdolności do pracy pojawia się inna (inne). Istotne jest to, aby schorzenie lub schorzenia, które obecnie stanowią przyczynę naruszenia sprawności organizmu powodującego całkowitą niezdolność do pracy wnioskodawcy, powstały w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, nawet jeśli dotychczas nie były one przesłanką orzekania o tej niezdolności. W procesie z odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych odmawiającej wnioskodawcy prawa do przedmiotowego świadczenia na dalszy okres konieczne jest zatem wykazanie, iż odwołujący się nadal jest osobą całkowicie niezdolną do pracy z powodu schorzeń powstałych w ustawowo określonych okresach, w tym także schorzeń uprzednio niepowodujących tejże niezdolności.

Decydujące znaczenie dla prawidłowego zastosowania przez Sądy orzekające w niniejszej sprawie prawa materialnego (art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej w związku z art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) miało zatem dokonanie niezbędnych ustaleń faktycznych, a ściślej wyjaśnienie, czy po zakończeniu okresu, na jaki uprzednio przyznano K. K. prawo do renty socjalnej, odwołująca się była nadal osobą całkowicie niezdolną do pracy na skutek naruszenia sprawności organizmu spowodowanego schorzeniami powstałymi przed ukończeniem przez nią 18 roku życia lub podczas nauki w szkole przed ukończeniem 25 roku życia. Ustalenie tej okoliczności wymagało zaś wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. W judykaturze akcentuje się konieczność zasięgnięcia w sporach o rentę z tytułu niezdolności do pracy opinii biegłych lekarzy właściwych specjalności do oceny stanu zdrowia ubezpieczonych z punktu widzenia możliwości wykonywania zatrudnienia (wyroki Sądu

Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2007 r., I UK 304/06, LEX nr 898844; z dnia 8 maja 2008 r., I UK 356/07, OSNP 2009 nr 17 – 18, poz. 234; z dnia 5 czerwca 2008 r., III UK 9/08, LEX nr 494139; z dnia 3 września 2009 r., III UK 30/09, LEX nr 537018; z dnia 15 września 2009 r., II UK 1/09, LEX nr 574538; z dnia 13 października 2009 r., II UK 106/09, LEX nr 558589; z dnia 12 stycznia 2010 r., I UK 204/09, LEX nr 577813). Wynikające z powołanego przepisu ograniczenie samodzielności sądu w zakresie dokonywania ustaleń wymagających wiadomości specjalnych obejmuje w sprawie o rentę socjalną ocenę etiologii, momentu powstania, aktualnego stopnia nasilenia diagnozowanych u wnioskodawcy schorzeń, ich wzajemnych powiązań i wpływu na możliwość świadczenia pracy zarobkowej. Sąd nie ma kompetencji do samodzielnego ustalania, czy równoczesne występowanie u danej osoby licznych dolegliwości zdrowotnych nie powoduje całkowitej niezdolności do pracy z tej tylko przyczyny, że jego zdaniem charakter i zaawansowanie poszczególnych schorzeń nie daje podstaw do przyjęcia tej postaci niezdolności do pracy. Do kompleksowej analizy stanu zdrowia strony niezbędne jest zasięgnięcie opinii biegłych właściwych specjalności. W niniejszym przypadku niezasięgnięcie takich opinii i oddalenie zgłaszanych przez odwołującą się wniosków dowodowych w tym zakresie (jako zmierzających do przedłużania procesu) oznaczało naruszenie przez Sądy orzekające w sprawie przepisów art. 278 § 1 i art. 217 § 2 k.p.c., mające wpływ na wynik sporu. Powoływanie dowodów jedynie dla zwłoki w rozumieniu tego ostatniego przepisu ma wszakże miejsce wówczas, gdy z treści wniosku dowodowego i jego uzasadnienia wynika jednoznacznie, że powoływane dowody nie mogą wyjaśnić spornych okoliczności lub gdy sprawa została już wyjaśniona zgodnie z twierdzeniami strony wnioskującej. Zatem oddalenie wniosku dowodowego z mocy tego przepisu może mieć miejsce wtedy, gdy albo stawiana przez stronę teza dowodowa jest nieistotna dla rozstrzygnięcia sprawy, albo proponowany środek dowodu nie jest przydatny dla jej wykazania, albo gdy na podstawie innych dowodów sąd uznał dany fakt za ustalony zgodnie z twierdzeniami wnioskodawcy. Jakkolwiek więc sąd nie ma obowiązku przeprowadzania wszystkich dowodów wskazanych przez stronę, to jednak odmowa dopuszczenia określonego dowodu nie należy do sfery swobodnego, a tym bardziej dowolnego uznania sędziowskiego. W szczególności sąd nie może -

bez naruszenia art. 217 § 1 w związku z art. 227 k.p.c. - pominąć środków dowodowych na wykazywane przez stronę okoliczności w przypadku, gdy nie zostały wyjaśnione sporne fakty mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., I PK 135/10, LEX nr 794776). W przedmiotowym przypadku inicjatywa dowodowa odwołującej się nie zmierzała jedynie do przewlekłości postępowania, skoro dotyczyła kwestii mającej decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia o prawie wnioskodawczynie do renty socjalnej, tj. całkowitej niezdolności do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu wywołanego schorzeniami powstałymi przed ukończeniem 18 roku życia lub w czasie nauki w szkole przed ukończeniem 25 roku życia, w tym dolegliwości zdrowotnych do tej pory nieimplikujących tej niezdolności. Naruszenie przez Sąd Apelacyjny art. 278 § 1 i art. 217 § 2 k.p.c. w trakcie merytorycznego rozpoznawania sprawy nastąpiło zaś w sytuacji, gdy nie występowały ograniczenia dowodowe wynikające z art. 368 § 1 pkt 4 oraz art. 381 k.p.c.

Słuszny jest również zarzut skargi kasacyjnej naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 286 w związku z art. 382 k.p.c.

Warto przypomnieć, że przyczyną uznania K. K. za osobę całkowicie niezdolną do pracy a powodu naruszenia sprawności organizmu powstałego przed ukończeniem przez wnioskodawczynię 18 roku życia i przyznania jej z tego tytułu prawa do renty socjalnej do 31 grudnia 2008 r. były zaburzenia psychiczne i obniżona sprawność intelektualna. Rozstrzygając o dalszych uprawnieniach rentowych odwołującej się konieczne było więc dokonanie oceny jej aktualnego stanu zdrowia psychicznego, co niewątpliwie wymagało wiadomości specjalnych i to nie tylko biegłego z zakresu psychiatrii. Niektóre schorzenia bywają bowiem przedmiotem zainteresowania różnych dziedzin medycyny, a nawet różnych nauk. W niniejszym przypadku celowe było zasięgnięcie łącznej opinii biegłych psychiatry, neurologa, a także – z uwagi na organiczne podłoże zmian w OUN - psychologa klinicznego, tym bardziej że specjaliści z zakresu tych dziedzin wcześniej wypowiadali się na temat predyspozycji zdrowotnych wnioskodawczynie do pracy zarobkowej. Tymczasem postępowanie dowodowe zostało ograniczone do opinii psychiatrycznej i to wydanej na podstawie akt sprawy oraz dokumentacji medycznej odwołującej się, bez przeprowadzenia bezpośrednich badań strony. W

konsekwencji autor opinii oparł się w dużej mierze na ocenie stanu zdrowia wnioskodawczynie dokonanej przez lekarza konsultanta i lekarza orzecznika oraz komisję lekarską Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, chociaż rolą biegłego było przeprowadzenie kontroli prawidłowości orzeczeń wydanych w toku postępowania przed organem rentowym. W judykaturze podkreśla się potrzebę dysponowania przez biegłych lekarzy kompleksowym materiałem koniecznym do sporządzenia opinii na temat stanu zdrowia osoby ubiegającej się o świadczenia rentowe (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r., I UK 230/09, LEX nr 577818). W tym kontekście decyzja Sądu pierwszej instancji, zaaprobowana przez Sąd Apelacyjny, o skierowaniu akt sprawy do biegłego psychiatry celem wydania opinii z pominięciem bezpośrednich badań wnioskodawczynie i bez zapytania biegłego, czy bez owych badań możliwa jest rzetelna i stanowcza ocena charakteru oraz stopnia zaawansowania schorzeń, na jakie cierpi odwołująca się i ich wpływu na zdolność strony do pracy zarobkowej, budzi wątpliwości. Godzi się zauważyć, że Sąd Apelacyjny wspominał w uzasadnieniu wyroku o kilkakrotnym niestawiennictwie wnioskodawczynie na termin badań lekarskich oraz przedkładaniu przez nią usprawiedliwienia nieobecności. Jeżeli zdaniem Sądu, dostarczone dokumenty uzasadniały niezgłoszenie się wnioskodawczynie na badania, należało rozważyć wyznaczenie kolejnego terminu do ich przeprowadzenia. Jeśli natomiast przedłożone zaświadczenia lekarskie były w ocenie Sądu niewiarygodne, trzeba było dać temu wyraz w uzasadnieniu wyroku, co umożliwiłoby kontrolę prawidłowości postępowania sądowego w tym zakresie. Nie można bowiem zapominać, iż zgodnie z art. 6 Kodeksu cywilnego ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie wywodzącej z tego faktu skutki prawne. Wyrażona w tym przepisie prawa materialnego reguła rozkładu ciężaru dowodu ma również – wraz z problematyką inicjatywy dowodowej stron i sądu - swój wymiar procesowy, zwłaszcza w art. 3, art. 213 oraz art. 227 i nast. Kodeksu postępowania cywilnego. Skoro zatem wnioskodawczynie dochodzi prawa do renty socjalnej, które uwarunkowane jest całkowitą niezdolnością do pracy spowodowaną naruszeniem sprawności organizmu powstałym w okresach wskazanych w ustawie, to na odwołującą się spoczywa ciężar udowodnienia tego faktu. Jeśli zatem strona kategorycznie odmawia lub uniemożliwia przeprowadzenia badań potrzebnych do

wydania opinii lekarskiej na te istotne dla rozstrzygnięcia sporu okoliczności, to nie może następnie skutecznie zarzucać, że opinia wydana została bez owych badań.

W rozpoznawanej sprawie Sądy orzekające dokonały ustaleń stanu faktycznego w oparciu jedynie o opinię psychiatryczną wydaną bez bezpośrednich badań wnioskodawczyni i w dodatku bez rozważenia zarzutów zgłoszonych przez odwołującą się pod jej adresem. Nie zażądano bowiem od biegłego złożenia w trybie art. 286 k.p.c. ustnego wyjaśnienia opinii lub sporządzenia dodatkowej opinii na piśmie z odniesieniem się do zastrzeżeń strony. Jak zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 stycznia 2011 r., II UK 205/10 (LEX nr 785670), jeżeli wymaga się od ubezpieczonego wykazania niezdolności do pracy jako przesłanki faktycznej i prawnej renty, to bez rozważenia jego zarzutów do opinii medycznej nie można uznać, że doszło do dostatecznego wyjaśnienia sprawy. Nie chodzi bowiem tylko o sytuację, w której opinia nie jest korzystna dla strony, ale o sytuację procesową, w której strona postawiła zarzuty do opinii biegłego, a te nie zostały rozważone.

Reasumując, w wyniku powyższych naruszeń przepisów procesowych Sądy orzekające dokonały ustaleń w zakresie stanu faktycznego zawierających luki odnośnie do istotnych dla rozstrzygnięcia sporu okoliczności, co uniemożliwiło właściwą subsumcję przepisów prawa materialnego, tj. art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej w związku z art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a w konsekwencji prawidłowe rozstrzygnięcie sprawy.

Mając powyższe na uwadze, z mocy art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.